

DISCOURSE ON THE PROBLEMS OF ANCIENT HISTORIOGRAPHY AND THE BEGINNING OF THE MIDDLE AGES

NU ARE DIACRITICE

Ștefan LIFA

Lecturer PhD, Western University of Timișoara

Abstract: Initially, our study was intended to problematize some ideas that appeared in the General Historiography of V.Cristian, but gradually we approached other problems regarding ancient historiography.

These problems have seemed to us to be relevant to this day. First of all, we referred to the critique of the texts. We also referred to the position of the historian in society. There are several concepts regarding the development or involution of human society. Also, the historian can be influenced in what he writes if he belongs to any social, political, cultural current. It is important to know if he was a participant in the described events or if he was contemporary with them. His work offers examples to follow or not and the way things were presented can give readers a mood, an attitude.

Keywords: Historiography, ancient historiography, medieval historiography, philosophy of history, historical methods

Lucrarile stiintifice se diferentiaza dupa forma si continutul lor, lucru care este si firesc . In cercetare acestea sunt folosite pentru valoarea lor documentara. O parte dintre ele sunt lucrarile stiintifice curente cu informatii si descoperiri din cercetare .

O alta parte sunt cele uzuale care au o actualitate mai indelungata . In sfarsit exista lucrari stiintifice care si-au pierdut actualitatea si sunt depasite. Dupa parere noastra exista o serie de lucrari stiintifice care datorita modului in care su fost scrise si datorita autorilor lor au o valoare documentara deosebit de lunga.

Pentru istorie putem da un singur exemplu concludent – *Istoria romana* (Th.Mommsen). Bineinteles ca exista si multe alte exemple. L-am folosit pe cel de mai sus datorita faptului ca este binecunoscuta eruditia si seriozitatea autorului.

Initial intentia noastra a fost aceea de a prezenta o astfel de carte, este vorba despre *Istoriografie generala* scrisa de Vasile Cristiana cum multe decenii.

O parte din ideile cuprinse in aceasta lucrare stiintifica le-am dezvoltat si in studiul nostru.

Pe parcusul studiului inasa am dezvoltat sau am adaugat noi idei . Nu am contestat chiar nimic din ceea ce s-a prezentat, eventual am dezvoltat sau, speram noi am imbogatit.

In primul rand este adevarat si nu mai trebuie demonstrate interesul societatii umane s-a indreptat spre istorie.

Pe langa fenomenele istorice oamenii au fost interesati sa ii cunoasca si pe cei ce au scris-o. Datorita lor cunoastem ceea ce s-a intamplat in trecut .

Istoriografia cuprinde totalitatea scrierilor istorice pana in ziua de azi .

Exista cateva probleme care trebuiesc mentionate de la inceput ,in primul rand nu trebuie sa confundam istoriografia cu studiul izvoarelor istorice . Exista binteintele legaturi intre cele doua domenii.

Exista legaturi si intre istoriografie si bibliografie. Ne referim bibliografia istorica. Acesta din urma insa se ocupa cu intocmirea repertoriilor bibliografice

O idee foarte importanta care a fost prezentata de autor si pe care am dezvoltat-o este aceea a pozitiei cercetatorului fata de propria sa activitate. Vasile Cristian in *Istoriografie generala* ne arata ca istoria ca disciplina are anumite particularitati. De aceea multa vreme a fost considerate ca un gen literar .

Istoria si-a castigat statutul de stiinta dupa ce reprezentatii acestei discipline au depus uneori considerabile eforturi in sensul mai sus amintit . Nu in ultimul rand gasim si idea , foarte importanta referitoare la modul in care cel ce a scris isi priveste opera .

In alta ordine de idei se pune problema felului in care societatea priveste cercetarea istorica sau opera istorica in general, finalitatea si utilitatea ei.

Pozitia istoricului in raport cu obiectul cercetarii sale si cu societatea determina si modul de a scrie .

Exista inca moduri de a privi lumea si diverse conceptii referitoare la evolutia societatii umane.

Cosmogoniile chie prezinta intr-un anume fel crearea pamantului si a societatii omenesti. Unii oameni considerau ca tot ceea ce se inatmpla in societate constituie un rezultat al vointei zeilor.

Alti oameni considerau ca societatea umana are un mers descendent si ca in trecut doar a cunoscut o epoca de aur. Desi nu e in totalitate reprezentativ mitul bunului salbatic e o ramasita acestei conceptii. Mitul bunului salbatic se refera si la decaderea societatii prin coruperea moravurilor, o idee asemanatoare . Exista si conceptii care considera ca societatea umana are un mers ascendent . Desi nu singura conceptie in acest sens ,ni se pare reprezentativa idea crestina.

Despre egalitarism ,mesianism sacrficiul de rascumparare vom vorbi in alt loc ,aici mai mentionam ca relegia crestina ofera lumii si un scop -mantuirea. In teorie ofera si liberul arbitru .

Nu in ultimul rand putem mentiona si istoria ciclica . Istoria ciclica este in oarecare legatura cu teoria evolutiei organice a structurilor sociale care afirma ca aceste structuri cunosc asemenea organismelor nasterea, maturitatea si moartea. La un nivel filosofic classic J. L.Borges in *Cartile si noaptea* afirma ca exista argumente precum finitatea materiei intr-un spatiu determinat sau ceva mai aproape ,rotatia astrelor sau destinul comun al oamenilor.

Exista si teorii conform carora mediu a influentat dezvoltarea societatii si implicit a oamenilor. Mediul influenteaza societatea, nu se poate nega mediul inconjurator, natura, clima nu inluenteaza dezvoltatea societatii . Am considerat insa ca unele dintre aceste idei, mai ales cand sunt absolutizate duc la aparitia altor idei referitoare la inegalitatea intre oameni sau chiar rasismul . De aceea ele trebuiesc analizate sau chiar doar pomenite cu mare atentie .

Exista bineinteles, multe conceptii, mai ales relegioase, referitoare la lume .

Fiecare priveste prin prisma anumitor tipare aparitia si dezvoltarea societatii omenesti . Este diferit insa si modul de interpretare si chiar de prezentare a diverselor fenomene istorice .

Intelegem prin fenomen istoric, acel fenomen care are implicatii si consecinte cel putin asupra unei comunitati umane .

Fenomenul istoric nu se refera doar la ceea ce noi uram noi numim factologie in majoritate fenomene politice, istorie politica. Istoria economica sau culturala au, de asemenea implicatii majore asupra comunitatilor .

Omenirea fost martora multor *revolutii* culturale si economice, incepand chiar cu revolutia neolitica si terminad cu zilele noastre.

Termenul de revolutie ar trebui sa aiba macar doua intelesuri in raport cu comunitatile umane.

In primul rand intelesul pe care il acceptam si la care ne gandim cu totii . Este acela de schimbare, rasturnare pe cale violent de obicei a randuielilor sociale. Acest tip de revolutii au fost deseori criticate pentru ca multe au fost deturnate de la scopul lor sau au implicat prea multa violenta. Ele sunt in totalitate fenomene factice si nu se propunem studierea lor. Multe insa si-au atins scopurile si anume rasturnarea vechilor stari de lucruri.

Termenul de revolutie are si un alt inteles si anume acela de schimbare in alte domenii non-politice ale vietii sociale. Ne referim aici la revolutiile economice si culturale. Acestea dureaza de obicei mai mult timp . Din punct de vedere social efectul lor nu este vizibil imediat. Din punct de vedere uman efectul lor ar trebui prezentat in timp pentru ca trebuie sa schimbe mentalitatile unei generatii .

O notiune are doua laturi , in primul rand o latura reprezentand informatia despre aceasta notiune, in al doilea rand o extensiune a notiunii care reprezinta obiectul propriu-zis la care ne referim.

Legatura dintre acest obiect si sens da semnificatia notiunii. Acele notiuni ale caror obiect propriu-zis nu e palpabil au o semnificatie care poate fi schimbata in functie de receptor.

Nu mergem mai departe cu explicatia ,insa recunoastem in aceasta faza ca aceasi notiune are semnificatii diferite pentru oameni diferiti . Aceasi notiune are semnificatii diferite pentru cercetatori diferiti . In cazul nostru vorbind despre istorie putem vorbi de conceptii diferite si moduri diferite de a prezenta lucrurile.

Daca am ramane la aceasta idee am putea usor sa tragem concluzia ca doar stiintele naturii sunt *exacte* iar istoria sau stiintele sociale nu.

Privind inasa mai atent , observam ca putem considera matematica drept o lege, o metoda si realizam faptul ca stiintele naturii isi trag concluziile, rezultatele din rationamente inductive, adica se bazeaza pe experiment .

Stiintele sociale isi trag concluziile din rationamente deductive , deci folosind un pleonasm sunt la fel de exacte si au doar un alt caracter . Seriile de concluzii oferite de stiintele sociale pot eventual genera alte concluzii pe baza unor rationamente inductive.

Nu ne lansam in aceasta discutie desi avem si in societate o serie de legi cum ar fi, cel mai simplu de exemplificat asa numita lege a numerelor mari ,aceasta lege stipuleaza ca in aceleasi conditii se petrec aproximativ aceleasi fenomene sociale.

Operele istoriografice nu se pot opri la simpla prezentare a evenimentelor. Istoricul trebuie sa explice cel putin cauzele si implicatiile fenomenelor istorice. In aceasta munca trebuie sa cunoasca conditiile si mentalitatile epocilor trecute in ceea ce priveste ideea mai sus mentionata este clar ca trebuie sa ne imbunatatim metodele de lucru. Printre altele in perioadele mai noi au aparut ca discipline aproape de sine statatoare stiintele auxiliare ale istoriei . Utilitatea lor nu poate fi pusa la indoiala , ea nici nu mai trebuie sa fie explicata in cazul stiinte precum arheologia ,paleografia sau epigrafia.

Studiul de fata are in vedere pana la sfarsit faptul ca operele istorice pot prezenta in diverse moduri realitatea istorica. Diplomatica se ocupa cu studiul diplomelor mai ales pentru evul mediu.

In general insa izvoarele diplomatice nu ofera loc de interpretare. Dintre alte stiinte auxiliare mentionam si heraldic. Desi simbolurile au aparut odata cu omul, heraldica are legi stricte de interpretare si este o valoaroasa stiinta auxiliara.

Arhivistica isi are orginile in antichitate . Izvoarele arhivistice sunt deosebit de importante, mentionam doar faptul ca cercetarea libera a arhivelor s-a propus foarte tarziu in epoca moderna si doar in statele democratice . Inca de pe vremea romanilor antichi s-a observat faptul ca pierdere arhivelor inseamna mai mult decat pierderea unor izvoare istorice deosebite ca pierderea arhivelor loveste grav si interesul public si interesul privat . Tot in ceea ce priveste metodele ,amintim codicologia care se ocupa cu cartile sub forma de manuscris.

Bibliografia se ocupa de gasirea documentelor necesare cercetatorului .

Documentele tiparite sunt pastrate si organizate conform stiintei biblioteconomiei . Arhivistica se ocupa mai ales de organizarea documentelor manuscrise . Celalalte urme materiale din trecut sunt colectionate si organizate de muzeu.

Indexul bibliografic, fisierul, calculatorul sunt instrumente de orientare iar biblioteca, muzeu , arhiva sunt oficii de documentare.

Cu toate cele afirmate mai sus este necesar ca si cercetatorul, istoricul in cazul nostru sa isi realizeze cercetarea intr-o maniera critica, stiintifica . Pozitia istoricului determina caracterul operei sale si este de o importanta fundamentala. Vasile Cristian scria in *Istoriografie generala* (p.11) ca : *pozitia istoricului in raport cu obiectul cercetarii sale determina importanta fundamentala si a unui alt aspect al istoriografiei, acela referitor la conceptiile generale despre evolutia societatii . Dintre ele atentia este indreptata mai ales asupra ideilor despre sensul istoriei umane , factorii care o determina , etapele pe care le strabate (...). Pozitia istoricului este dezvaluata nu numai de conceptiile sale generale (uneori , din diverse motive acesta poate chiar evita formularea lor) ci si de cele cu un caracter particular .*

Tot Vasile Cristian ne arata ca un istoric poate considera revolutia franceza apogeul istoriei meondiale iar altul o poate considera un colosal accident.

Au existat de-a lungul secolelor ,curente ideologice sau pur si simplu conceptii care considerau masele largi populare ca fiind motorul evolutiei istorice . Cel mai reprezentativ exemplu in acest sens e oferit de istoriografia comunista .

Alte conceptii ideologice sustin ca motorul dezvoltarii istorice il reprezinta actiunea marilor personalitati . Cel mai bun exemplu in acest sens ar fi reprezentat de istoricii iluministi .

Pana tarziu in epoca moderna istoricii prezentau propriul popor si realizările lui intr-o maniera favorabila .

Nu aveau cuvinte de lauda pentru alte popoare . Intr-o masura mai mica sau mai mare aceasta conceptie s-a perpetuat pana in zilele noastre . Din cate ne putem da seama de abea in perioada iluminista istorici sau filisofi ai istoriei precum :Voltaire au inceput sa se uite favorabil la realizările altor popoare insa de cele mai multe ori nu au uitat sa isi laude propriul popor.

De multe ori istoricul a descries fenomene la care a participat el insusi . Nu dorim sa alegem fenomene istorice apartinad istoriei moderne sau contemporane. Spre exemplu Tucidide a scris *Razboiul peloponesiac* . Tucidide este considerat intemeitorul istoriei critice pentru ca a avut surse sigure si a eliminat sursele nesigure . Deseori consideram ca razboiul peloponesiac nu este o lucrare de memorialistica.

Tucidide inasa a fost ales strateg , al luptat de partea Atenei in acest razboi si fiind invins a fost exilat.

Daca incercam sa il laudam pe Tucidide pentru metoda si stilul operei sale ne putem gandi tot in perioada antica la Caesar . Caius Iulius Caesar a fost printre liderii politici care si-a scris memoriile pentru a isi justifica activitatea din timpul luptelor in perioada republicii romane si de asemenea a scris pentru a se discupla ca a vrut doar sa se imbogateasca in campanile sale impotriva galilor.

Daca *Comentarii de Bello Civili* mai lasa impresia de obiectivitate *Comentarii de Belo Galico* este clar scris pentru a-si lauda propria persoana .

Doar spre a spori impresia de obiectivitate a scris despre el la persoana a treia. Nu negam exceptionalele lui calitati ca om politic sau general ,dam doar un exemplu de autor care a participat , intr-o tabara sau alta la evenimentele pe care le a descris .

Exista si opere scrise de autori care nu au fost contemporani cu évenimnetele descrise.

Un elocvent exemplu si care ne intereseaza direct ar fi cel referitor la parasirea Daciei de catre romani. Scrierile care vrobesc despre acest lucru (*Eutropius, Jordanes-Romana, Historia Augusta, s.a*) nu sunt contemporane cu evenimentul sau lipsesc din ele pasajele referitoare la retragere.

Toate aceste izvoare inasa leaga retragerea romanilor de evenimente de la sudul Dunarii . Stim ca si alti imparati au dorit aceasta retragere inasa erau prea multi cetateni romani la nordul Dunarii si nu au vrut sa ii paraseasca.

Probabil de aceea ca sa se creeze falsa impresie a existentei inca a unor Dacii au fost create la sudul Dunarii ,Dacia Ripensis si Dacia Mediteranea.

Productia istoriografica a autorilor care nu au fost contemporani cu venimentele descrise este, evident mult mai mare decat aceea a autorilor contemporani sau participanti sau contemporani cu evenimentul.

Au existat si numeroase scrieri care au exagerat in mod vadit anumite aspect sau chiar au deformat realitatea. Desi exista exemple care ne-ar putea folosi in expunerea noastra ne gandim intodeauna la Egiptul antic si la batalia de la Kadesh. Autorul nu este cunoscut ,poate au fost mai multi autori,important era aici sa fie slavit faroanul Ramses.Acesta din urma chiar a fost pus in dificultate in timpul bataliei. Oricum se pare ca a fost o batalie indecisa si s-a inchiat cu un tratat . Scrierea insa descrie batalia ca fiind o victorie a egiptenilor, victorie datorata bineinteles faraonului.

In orient mai ales au existat numerosi istorici de curte iar sarcina lor era aceea de a-l preamari pe conducator.

Nu in ultimul rand istoricul poate fi influentat de un curent cultural politic etc. dominant in epoca sa aici, ne gandim imediat la un exemplu din istoria noastra moderna. Marele revolutionar si patriot Nicolae Balcescu a scris opera in care promova idealurile pe care le urmarea generatia de la 1848 ,Unirea si independenta. Una dintre operele sale importante este Puterea armata si arta militara la romani. In esenta este o lucrare cu caracter stiintific de necontestat pana in zilele noastre. La un moment dat insa autorul afirma ca armata romana putea fi cea mai puternica din Europa.

Am pus aceasta afirmatie pe seama faptului ca autorul a fost un mare patriot. Mai mult insa ni se pare a fi o exagerare de tip romantic . Romanticismul si liberalismul au fost curente dominante in aceasta perioada. Iluminismul a considerat ratiunea umana ca fiind un element general valabil, imediat dupa romantismul, in replica a considerat emotia,intuitia si specificul popoarelor drept idei de care s-a lasat ghidat .

Romantismul si liberalismul s-au intrepatruns, Balcescu a fost si un mare istoric insa a scris in spiritul vremii.

Referitor la patriotismul scrierilor istorice daca ne gandim sa ramanem cu studiul nostru in perioada antica si e medievala , trebuie sa ne gandim la istoriografia romana .

Istoriografia romana a fost puternic influentata de istoriografia greca .Civilizatia greca a influentat Roma antica si in celalalte domenii ale vietii sociale. Romanii au scris in limba greca. Primul istoric roman care a scris in limba latina Marcus Porcius Cato.

Cato a laudat virtutea veche romana si a considerat ca in vremea lui moravurile au deczut. Despre aceasta decadere s-a preocupat si Sallustius Crispus. El este cel care a afirmat ca *Odata cu moravurile se schimba si norocul . La fel a gandit si Titus Livius poate cel mai important din istoricii romani.*

Importanta scrierilor istorice pentru comunitate a fost insa afirmata inainte de Cicero. Acesta n-a fost un istoric propriu-zis . In termenii zilelor noastre l-am numi pe langa om politic si orator ,istoric si filosof al istoriei .

Cicero a considerat ca prin exemplele pe care le ofera istoria este invatatoarea vietii-Historia magistra vita e.

In legatura cu aceasta idee putem afirma ca istoriografia a fost mult influentata de viata politica. Istoriografia presupune si o atitudine fata de ceea ce s-a intamplat in trecut precum si fata de ceea ce se intampla in prezent . In plus mult timp au fost prezentate doar evenimentele politice .

Astfel la inceputul antichitatii si la inceputul evului mediu avem doar anale nu o istoriografie propriu-zisa . Am facut referire si la inceputul evului mediu pentru ca ,desi civilizatia antica a ajuns la cote inalte de dezvoltare, cel putin pentru Europa evul mediu a fost un nou inceput o perioada in care s-au format statele,popoarele si apoi natiunile actuale. Bineinteles ca primele productii cu referire la fenomene istorice deseori au amestecat diverse perioade sau diversi eroi. Atemporalitatea si impletirea realitatii cu miturile sunt doua caracteristici importante ale primelor scrieri referitoare la trecutul istoric.

Asa cum era si de asteptat primele astfel de scrieri au aparut in Grecia antica iar autorii lor nu au fost considerate istorici propriu-zisi ci logografi. Cunoasterea in spatiu trebuie sa fie asociata si de cunoasterea in timp a lucrurilor, unul dintre acesti logografi si anume Hellanicos din Mitilene a incercat pentru prima data alcatuirea unui tablou cronologic.In secolul al V-lea i.Hr s-a cristalizat istoriografia ca o preocupare de sine statatoare.

Studiul nostru a prezentat niste opinii generale referitoare la productia istoriografica veche mai ales. In primul rand am observat ca un fenomen istoric poate fi prezentat in mai multe feluri si i-am laudat pe cei care tindeau sa fie obiectivi. In al doilea rand am discutat despre roul social al istoriografiei si anume acela de a fi o cale spre educarea generatiilor prin exemplele oferite. Este foarte important modul in care ne sunt prezentate diversele evenimente si fenomene. In raport cu acest lucru avem exemple de urmat sau nu si tot acest lucru ne determina pe noi sa avem sau nu o atitudine si un sentiment de implinire.

Bibliografie

Vasile Cristian , *Istoriografie generala*, Bucuresti 1979

J.L.Borges, *Cartile si noaptea*, 1988

Scriitori greci si latini, 1978

Victor Kernbach, *Miturile esesntiale*, 1971

Giovanni Reale(trad. Soimusan Cristian) , *Istoria fiolosofiei antice*,vol-VI, 2018